

VERSNYESEGETÉS TANKÖNYVBEN.

Költeménycsonkításról legelőször gymnasiumom önképző-körében hallottam. Egy tanulóársam A király esküjét szavalta, elhagyva e két utolsó versszakot :

Mért nem éltem akkor!
Mért nem voltam ottan!
Kiáltottam vón a
Gyáva bámulókra
Vesztett fájdalomban :
«Föl ha istened van,
Föl, magyar nép, 'és e
Gaz királyt legottan
Fojtsuk az ártatlan
Áldozat véérébe!»

Jeles tanárom, Lehr Albert, erősen kikelt az ilyen eljárás ellen s ezeket mondá :

«Ha a két utolsó versszak nem volna meg, a ballada jobb volna, de akkor nem Petőfi írta volna!»

Emlékszem, nagyon megütköztünk rajta, hogy valaki meg meri nyirbálni Petőfit, mit természetesen nem tanulóársam, hanem a kiadó tett — s tanárom szavai mélyen bevesődtek emlékezetembe.

Ez eljárás kérdését, tankönyveinkre való tekintettel, akarom felvetni, elmondva mint jártam egy előkelő tankönyvünkkel, melyet minthogy engem a dolognak csak elvi oldala érdekel, nem nevezek meg. Tavalý az első osztályban magyart tanítottam s megbeszéltük a «Falú végén kurta koresma . . .» kezdetű költeményt. A következő órán egy élénk eszű kis tanítványom a legnagyobb fölháborodással s bizonyos kétségbeesett csalódással azt mondta : «Tanár úr!» a költeményből kimaradt ez a versszak :

«Korcsmárosné, arany virág,
Ide a legjobb borát,
Vén legyen, mint a nagyapám,
És tüzes, mint ifjú babám!»

tünk szerint szükségtelen ; mert a két rendszer nem zárja ki egymást, sőt igen szépen kiegészítheti ; továbbá, mert mélyreható elvi különbséget nem tudunk látni abban, hogy vajjon egy iskolának valamennyi tanára részt vesz-e a tanárjelöltek gyakorlati kiképzésében, vagy csak kettő-három. De föltétlenül szükségesnek látjuk annak a feladatnak a megoldását, hogy *valamennyi tanárjelölt részesüljön gyakorlati képzésben*, tapasztalt vezetők keze alatt, mielőtt önállóan alkalmaztatik. Azért örömmel veszünk és adunk hírt erről a mozgalomról, mely ezt tűzte czélul, s mely e czél megvalósítására módozatot is ajánl.

Szerk.

Mit volt mit tennem! Csak nem mondhatom meg, hogy egy költeményből tetszés szerint ki lehet hagyni s azt feleltem, biztosan kifejejtette a nyomdász.

Az idén a másodikban tanítom a magyart, s a szombati órát, vagy egy részét szavaltatásra fordítom. A ki magánszorgalomból megtanul valamely költeményt, jelentkezhetik szavalatra. A költeményt s a szavaltatot megbeszéljük, mi által a fiúk korán bizonyos irodalmi ismeretekre tesznek szert s az önképző-körre is előkészülnek. S itt legkevésbé szükséges a buzdítás, sőt a tanulást korlátozni kell.

Természetes, hogy a költemények megválasztásába a tanárnak kell befolynia, mégis a gyermeknek nagy örömöt szerez, ha maga választhat ízlésének megfelelő költeményt. Ennek folytán szombati napon minden tanítványom valamely versgyűjteménnyel, vagy még inkább Petőfi műveivel felfegyverkezve jelenik meg az iskolában.

Megtörtént, hogy egy fiú Petőfi Dobzse Lászlóját szavalta s rájött, hogy olvasókönyvünkben hiányos, kimaradt e versszak:

Szegény király, szegény király . . .
De vigasztalódjál,
Még szegényebb királyok is
Lesznek, mint te voltál.

S amaz élénk eszű tanítványom még nagyobb fölháborodással rázta két újját s emlékeztetett rá engem, hogy tavaly is elmaradt egy versszak s rögtön elmondta: «korcsmárosné, aranyvirág . . .»

Azóta még azt is észrevették, hogy Garay Obsitosában a 6. strofa után rögtön «az obsitos látogatása Ferencz császárnál» következik s kimarad, hogy hogy fogta meg a nagy Napoleont. Evvel aztán az osztályban olvasókönyvünk hitele alaposan megrendült. Tanítványaimnak oly korán kellett a nyomtatott betüből, sőt a tankönyvből kiábrándulniok. Már mostan, ha valaki szaval, ha az illető nem tette volna is, a többi megkeresi a költeményt oly kiadásban, melyhez még bizalma van s aggodalmas tekintettel veti össze a szavallattal.

Mindez pedig nem költött formája annak, a mit el akarok mondani, hanem az utolsó betűig így történt s történik.

E fölfedezések engem is gyanuval töltöttek el könyvünk iránt s egyszer jobban a szeme közé néztem. Eddig az olvasmányok kijelölésénél elég volt megnézni, mi van benne, most szükségessé vált kutatni *mint* van benne. S tapasztalatom még szomorúbb lett. *A csárda romjaiból* kimaradt:

«Hát a szép csaplárné fiatalságával,
Mostan ölelkezik egy hamis deákkal,
Kinek a bor kissé megzavarta fejét,
De a szép menyecske még jobban a szivét.»

A könyvünk a gémes kúttal befejezi a költeményt s elnyesi ezt:

Fölötte lánkol a nap, az égnek ifja,
Lánkol, mert kebelét a szerelem vívja,
Szeretője, a ki epedve néz rája,
Déliabá, a puszták szép tündérleánya.

De ez még nem elég. A kihagyás következtében a költemény értelmetlenné válik, könyvünk ezen is segíteni akar s javítja Petőfit ilyenentéppen:

Petőfi: Hát a szép csaplárné fiatalságával.

Könyv: Ez a szép csaplárné fiatalságával.

Petőfi: Mostan ölelkezik egy hamis deákkal.

Könyv: Az egy hamis deák örök mókájával.

Petőfi: S hol a vén csaplár, hogy ezért föl nem pattan?

Könyv: Csak a vén csapláros, csak ő nincsen ottan.

Hát kérem, ez barbárság!

Hogy e variánsokat «Havas Adolf Petőfi» kiadásában hiába kerestem, mondanom is fölösleges.

Már most azt kérdezem, micsoda célja van a tankönyvirónak az ilyen csonkításokkal? Az ifjúság erkölcsét óvja meg vele? Ismerni kell a 10 éves gyermek fölfogását. Soha eszébe nem jut az ilyen költeményekben többet látni, mint a mi van benne, sőt azon a maga gyermekes gondolkodásával egészen mást képzel. Magamon tapasztaltam, hogy a tíz éves gyermek — s a pesti gyerek nem a legnagyobb fajtából való — megtanulja Petőfi Bánk bánját s egyes kifejezéseiben meg nem ütközik, mert más szavakkal hozza kapcsolatba s eszébe nem jut neki, kinek királyai és királynői még a mesevilágból valók, ebből a jelenre — uram bocsá' — politikai vonatkoztatásokat szólni. Petőfi s a gyermek fölfogása között nagy lesz a különbség. Petőfi elbeszélő költeményeiből az ő köztársasági érzületét csak az érettebb diák fogja kiérezni. Távol áll tőlem a gondolat, hogy a pædagogus a költemény elé a maga korlátait ne tegye, csak egy kirívó példán akartam megmutatni, mily ártatlanul fog föl a gyermek egyet-mást.

Épp oly kevésbé fog a gyermek «monarchikus» érzületében a Dobzse Lászlóból kihagyott versszak kárt tenni, ha az egész költemény nem. Hát ez a versszak:

Parancsolni nem szeretett,
Nem is értett hozzá,
S hogyha értett vón is, szavát
Nem fogadt' az ország.

Hisz ez valóságos fölszólítás a király iránti engedetlenségre!
A «Vén legyen, mint a nagyapám» sor-vén szavában a gyer-

mek bizonyára nem fog sértőt találni s a *tüzes babán* csak az fog fennakadni, ki a pikantériák világában előrehaladott ismeretekre tett szert. Hát akkor minek maradt ki az a szép versszak, melytől csak úgy ragyog tanítványomnak a szeme? S meg, ha mind ez az ellenvetés nem állana meg, nem nagyobb-e a baj, mikor a fiúk ráakadva a turpisságra, most már összekeresgélnek a kihagyott részeket? Felmerül a gyermekek «miért?-je.» «Nem nekünk való? Mi van benne?» S lesz a semmiből valami.

Hogy a tankönyv hitelét veszti, hogy a kihagyás és változtatás lehetőségét beléje vessük az ifjúság lelkébe, említettük. De más baj is van.

A felsőbb osztályokban már az olvasottak alapján megbeszéljük az írókat, műfajokat. Beszélünk pl. a leíró költeményekről s Petőfiről. Alapul veszünk egy ily költeményt, melyet még mindig mindenki könyv nélkül tud. Elmondjuk, hogy az enemű költeményekben személyek fordulnak elő, melyeket Petőfi egy-két éles vonással megrajzol, hogy e leíró költemények néha genre-képekké lesznek s kitűnik, hogy ezt nem lehet a megnyirbált költeménnyel bemutatni.

Azért mondjuk ki elvben: az *író műveiből kihagyni, rajtuk változtatni nem szabad.* Elvünk fentartásával készíthetünk *szemelvényes* kiadásokat, de a hiányt megjelöljük, mint könyvünk János vitéznél. A szemelvények jogosultsága világos. Lehet úgy tenni, mint pl. Loósz István, ki a kurucz-költészet szemelvényeiben Csinom Palkó 6. versszaka után a 11.-et nyomtatja le, de a versszakok számozásában föltünteteti!

Hagyjunk ki tehát pl. a Zrinyiaszból egy szó kedvéért egy strófát, vagy egy gondolatjeles sort a Götz v. Berlichingenben s a bocsánatot mindenki megadja.

Sőt elvünk újabb hangoztatásával mindenki meg fogja bocsátani könyvünknek, ha már Kisfaludy Dobozóját közölni akarja s egy szót megváltoztat:

S mint mikor a hím oroszlány
Nemző gerjedelmében,
Megfosztatván mord nőjétől
Dúl-fúl s ordít mérgében.

Hol a 2-sort kijavítja: Bőszült gerjedelmében. De már kár volt e sort «S mint sem török fertője légy» ekkép javítani: «S mintsem török rabnője légy.»

De mégis, általában ne közöljük azt, a mit szemelvényesen sem adhatunk az ifjúság kezébe s ha egyszer a tankönyvíró egy szót mással helyettesít, oly tapintatosan tegye s oly enyhítő körülmények forogjanak fenn, hogy a legszigorúbb æsthetikai s philologiai szempont is megadja a felmentő ítéletet.

KARDEVÁN KÁROLY.